HAŠACHAR (KOIT)

INFOLEHT Nr. 1. Tallinn 22. dets. 1988
Eesti Kultuurifond. Juudi Kultuuri Selts.

MEIE LEHE LUGEJATELE, MEIE SÕPRADELE

Täna lugejateni jõudnud «Hašachari» esimene lehenumber on tähelepanuväärne sündmus Juudi Kultuuri Seltsile, aga ka Eestimaale tervikuna — on ju tegu esimese omataolise väljaandega Nõukogude Liidus. Seni jidiši keeles Moskvas ilmuv igakuine ajakiri «Sovjetiš Heimland» («Nõukogude Kodumaa») ja Juudi Autonoomses Oblastis valgust nägev «Birobidžaner Stern» («Birobidžani Täht») on juba puht keeleliselt loetavad vaid vanema põlvkonna hulgas. Siit saabki alguse üks meie muretahkudest. Usun, et kuulume nende rahvaste hulka Nõukogude Liidus, kelle emakeele oskajate protsent on üks madalamaid. Aga ka teadmised oma kultuuri ja ajaloo teistest aspektidest. Omaette küsimus muidugi, kui das oleme selleni jõudnud. Pöörde peaks siin tooma muutuv kultuuripoliitika meie maal, tänu millele on mitmel pool juudi kultuuriseltse loodud.

Siit ka meie seltsi ülesanded, mille tahendamiseks «Hašchar» saab kaasa aidata, andes teavet meie kultuurist ja ajaloost läbi aastatuhandete, aga kindlasti ka Seltsi tegevusest. Sama sihti teenivad nii vastloodud Draamastuudio eesotsas ENSV rahvakunstniku Eino Baskini ja Eduard Tomaniga ning Kooristuudio (Olga Pustõlnik, Ella ja Jefim Gelman), emakeele (ivriit) õpperühmad (Ida Blechmann, Jürnas Kokla), loengusarjad juudi kirjandusest (tead. doktor Ilja Šifman) ja muusikast, eesti keele õpperühmad kui ka puhkeõhtud. Arvan, et tähtis on siin meie töö avatus. Seltsi liikmeks võib ju astuda igaüks ja vabu kohti meie üritustele jagub samuti väljapoole. Usun, et saamise kõrval võime oma kultuuritegevuses täna kogeda ka andmisrõõmu. Seda altab vahendada ka neljandat kuud Eesti Raadios jätkuv mosaiiksari juudi kultuurist. Ja olengi otsapidi jälle Eestimaa asjade juures tagasi. On päris selge, et küünarnukitundeta ei oleks me kõige õelduga hakkama saanud.

Kui tahaksin siin Seltsi nimel kõigile AITÄH öelda, kes meile abiks olnud, tuleks vast tehe-ruumist puudus kätte, aga natuke proovin siiski. Meie hälli juures seisis Eesti Muinsuskaitse Selts, praegu teeme esimesi samme Eesti Kultuurifondi juures, toeks on olnud ka eesti ajakirjandus, Eesti Raadio ja Televisioon, Vene Draamateater, Eesti Riiklik Filharmoonia, ENSV Ülemnõukogu Presiidium ja EKP KK, Eesti Teatriühing, Matkamaja, Tallinna 7. Keskkool ja trükikoda «Punane Täht». Ei ole küll kuskil kuulnud, et oleks RÄÄGITUD internatsionalismist. Oleme seda TUNDA saanud ja teadvustanud, et see on loomulik asjadele lähenemisviis Eestimaal.

Ega see küll tähenda, et oleme oma probleemidega ühelpool. Praegu on Seltsi põhimure oma ruumide küsimus. Täna puudub Seltsil veel aadress. Kunagi juudi kogukonna rahadega ehitatud ühiskondlikud hooned, millest 1940. aasta juulis ilma jäime, suudame küll vaevalt täna oma jõududega asendada. Mingi emakeelse kooli variant, lasteaed, klubi, kuhu kasvõi igal õhtul võiks sisse astuda ja partii kunkenit mängida, kohvik rahvustoitudega ning palju muud, millest demokraatlikul maal kultuuriautonoomia koos seisab — usun, et jõuame ka selleni. Tähtis on, et suudaksime kõik koos Eestimaal jõuda nende tingimusteni, mis unelmad tõeks teevad. See aga tähendab eeskätt maa põlisrahvale — eestlastele — keele, kodakondsuse, IME — kõige selle tagamist, mis ühe maa suveräänseks teevad, ja seda ka kultuuripoliitikas. Kevad tõi Eestimaale perestroika. See tegi meid kõiki natukenegi teisemaks. Ja selle suve õite varjus küpsenud viljade hulgas on ka «Hašachar» — «Koit». Üksjagu ärkamisaegse nimega küll, aga — siinmaal me praegu ju olemegi.

Juudi Kultuuri Seltsi esimees
SAMUEL LAZIKIN

ШАЛОМ!

Шалом, сограждане, шалом!
Кошмар беспамятства не вечен,
нам поступаться больше нечем.
Присядем вместе за столом.
Шалом, друзья мои, шалом.

Шалом, живущие, шалом!
Всех, кто давно уже не с нами,
омоем легкими слезами,
при этом чище станем сами
и с безбоязненным лицом.
Шалом, несчастные, шалом.

Пора найти и мы найдем
себя, язык отцов забытый,
и битый он да не забитый —
пять тысяч лет вместились в нем.
Пора найти и мы найдем!

Гордись судьбою, иудей!
Ты был гоним и ты был изгнан
с родной земли, но Божья искра
жила в сердцах твоих людей.
Гордись судьбою, иудей.

Мы начинаем не с нуля —
за нами пыль тысячелетий.
Народ, Земля, цари и плети...
С другими славы не деля,
мы начинаем не с нуля.

Мы честно встретим взгляд детей.
Как полицейского надзора,
ассимилянтского позора
не примем нищенских идей
и честно встретим взгляд детей.

Шалом, счастливые, шалом!
Во имя новых поколений
пусть распрямляются колени
и свет витает над челом.
Шалом, друзья мои, шалом.

АЛЕКСАНДЕР ЛЕВИН

RAHVA VAIMSE TAASSÜNNI SÜMBOLID

Juudi Kultuuri Seltsi sümboliks on Menorah (7-haruline küünlajalg) Magen Davidi (Taaveti Kilbi, kuusnurga) taustal.

'*Menorah*' tähendab heebrea keeles 'valgusti', 'lamp', 'lühter'. Eelkõige aga mõistetakse selle all 7-harulist küünlajalga, mis on pärit juutide Egiptusest väljarändamise ja 40-aastase kõrbes vaevlemise ajast (seega u. 1290 a. e.m.a.). Lähemalt on seda küünlajalga kirjeldatud Teises Moosese Raamatus, ptk. 25, salmid 31—39. Menorah'l oli sümmeetriline seitsme oksaga puu kuju. Keskmisest oksast väljusid kummalegi poole kolm oksa. Lamp valati ühest sajakilosest kullatükist. Menorah seisis kogudusetelgi lõunapoolses küljes, pühitsetud leibadega laua vastas. Lamp põles öö läbi. Päevaks jäeti põlema ainult 3 küünalt. Menorah'l tuli koos Egiptusest lahkuvate juudi hõimudega läbi teha kogu nende teekond. Kui kuningas Slomo ben David (Saalomon) Templi ehitas, valmistati selle tarvis 10 kuldset lampi; siitpeale sai Menorah endale kindla paiga Jeruusalemma Templi sümbolina. 168. a. e.m.a. vallutas oma ülemvõimu Palestiinas kurjasti kasutav Süüria kuningas Antiochos IV Epiphanes Templi ning rüvetas seda, asetades sinna paganlikud kujud. Seejuures rööviti ka Menorah. Templi vabastaja Juudas Makkabeuse käsul valati uus lamp. Kui roomlased 70. a. e.m.a. Teise Templi purustasid, viis Titus küünlajala Rooma, kus see asus kuni 534. aastani. Pärimuse kohaselt tagastati Menorah Jeruusalemmale Konstantinoopoli kaudu, ning järjekordse linnapurustamise ajal ta hävis. Menorah kujutist austavad juudid tänapäevani, mälestades niimoodi Templi püha tuld. Peale selle on Menorah ka seitsme päevaga toimunud maailmaloomise sümbol (keskmine haru tähistab laupäeva, Sabatit).

'*Magen David*' ('Taaveti Kilp') on kuueharuline täht, mille moodustavad kaks võrdkülgset kolmnurka. Eksisteerib pärimus, et kuningas Taavet, kes valitses Iisraelis 1010.—970. a. e.m.a., sai selle tähe inglilt. Kõigekõrgema saadikult, ja kinnitas selle oma kilbile. Sellest ajast peale ei tabanud teda lahingutes aramea hõimudega, viltstitega, moaviitidega, ammoniitidega ega süürlastega kordagi kaotused.

Geomeetriliselt täiuslik Magen David teenis endale ka «makrokosmose märgi» nimetuse, kuna ta sümboliseeris tervet maailma, kõiksust. Keskaegsed õpetlased andsid traditsioonilist numbrimaagiat kasutades kujundi igale elemendile nime. Näiteks vastavad tähe 12 väliskülge Iisraeli 12-le suguharule, kuus tippu aga — Suulise Tora, Mišna kuuele osale. Magen Davidist sai judaismi embleem juba 13. sajandil. Kujutis esineb sünagoogides, raamatutes, pühadel anumatel. Kui kollane Taaveti Kilp ilmus geetoelanike ja koondslaagrivangide riietele, sai sellest kogu juudi rahva ja tema tuhandeaastaste kannatuste sümbol.

MIHHAIL KOROL

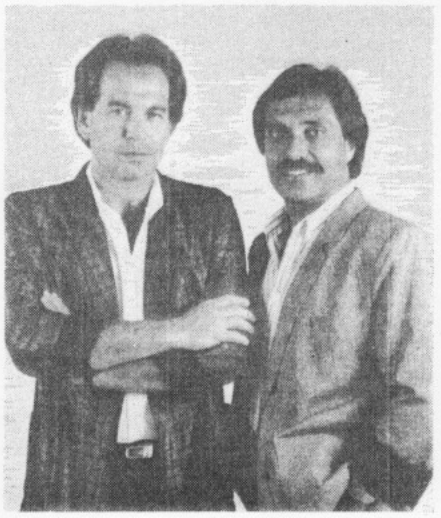

20., 21. ja 22. detsembril Tallinnas toimunud loengkontserdil «MUUSIKA VANAS TESTAMENDIS» esinesid Benjamin Rosenbaum Austriast ja Israel Gotesdinner Iisraelist.

JUUDI KULTUURAUTONOOMIAST EESTIS 1926—1940

Oma eksistentsi esimestest päevadest peale suhtus Eesti Vabariik lojaalselt kõikidesse rahvustesse, kes tema territooriumil elasid. 1920. a. mais võeti vastu algkooliseadus, mis seisnes selles, et kõiki lapsi pidi õpetatama nende emakeeles, ja sellepärast oli vaja kõikidele vähemusrahvustele luua oma koolid või klassid — muidugi kui leidus vajalik hulk õpilasi. Valitsus otsis teid rahvusliku vaenu ja kontrontatsiooni ületamiseks. Seetõttu oli rahvusvähemuste kultuuromavalitsuse kohta käiv seadus Eesti Vabariigi valitsuse rahvuspoliitikale loogiliseks jätkuks. Seda seadust koostati väga hoolikalt, töö selle kallal kestis tükk aega; käidi isegi Rahvaste Liidus konsulteerimas. Lõpuks, 12. veebruaril 1925. a., võeti vastu seadus, mille kohaselt sakslastele, rootslastele ja venelastele, samuti kõigile teistele rahvustele, kelle esindajaid oli Eestis rohkem kui 3000 inimest, anti kultuuromavalitsus (autonoomia). Tol ajal elas Eestis veidi üle 3000 Eesti kodakondsusega juudi.

Mõte kultuurautonoomiast oli Eesti juutidel tekkinud juba varem. Eesti Vabariigi väljakuulutamisest peale muutus siinne juudi elanikkond märgatavalt aktiivsemaks. Moodustati terve rida ühinguid: «Achdus» (1919) Pärnus, Eneseharimise Ühing (1920) Tallinnas, Teatri- ja Kirjandusühing (1922) Viljandis jt. 1919. a. toimus Tallinnas esimene juudi ühingute kongress. Seal otsustati välja mõte Eesti juutide kultuurilisest enesemääramisest ja nende maksustamisest kultuurimaksuga. Seega oli Eesti juudid kultuurautonoomia seaduse vastuvõtuks valmis. Selle seaduse kohaselt tuli kõigepealt moodustada kultuurautonoomia organisatsioon — nimelt Kultuurinõukogu. Kultuurivalitsus ja kohalikud kuratooriumid. Kultuurinõukogul oli kultuurautonoomia tingimustes seadusandlik roll. Ta valiti kolmeks aastaks ja kutsuti korrapäraselt istungjärkudele. Kultuurivalitsus — täidesaatev organ — valiti Nõukogu liikmete hulgast. Kohalike kuratooriumide ülesannete hulka kuulus rahvuskadastrite koostamine, maksustamine kultuurimaksuga, koolide juhatamine, kultuurialgatustele kaasaaitamine. 19. oktoobril 1925. a. teatasid juudi avalikkuse esindajad valitsusele, et ollakse valmis kultuurautonoomiat looma ning esitasid statistilised andmed Eesti kodanikest juutide arvu kohta (3045 inimest). 30. märtsil 1926. a. otsustas valitsus Juudi Kultuurinõukogu kokku kutsuda. Nõukogu valimised viidi läbi 23., 24. ja 25. mail 1926. a. kaheksas valimisringkonnas. Valimistel osales 1464 inimest ehk 71% Eesti kodakondsusega juutidest. Kokku valiti Nõukogusse 27 inimest. 6. juunil 1926. a. kutsuti kokku Juudi Kultuurinõukogu esimene istungjärk, mis kuulutas välja juudi kultuurautonoomia Eestis. Sellest hetkest alustas tegevust seitsmest liikmest koosnev Juudi Kultuurivalitsus. Valitsus tegeles juudi linna- ja erakoolide organiseerimise, juhtimise ja järelevalvega, toetas koolivälist haridust ja muid Eesti juutide kultuurialgatusi, koostas juudi elanikkonna kadastreid, maksustas kultuurimaksuga jms. Kuratooriumid tegutsesid Tartus, Valgas ja Pärnus.

Juudi kultuurautonoomia tekkimise hetkest alates muutus Eestis juudi usuühingute roll: nüüdsest kuulusid nende kompetentsi puhtalt religioossed küsimused. Tuleb siiski rõhutada Tallinna Juudi Usuühingu erilist panust: vaatamata oma suhteliselt väikesele arvukusele organiseeris see 1919. a. juudi algkooli, millest hiljem kasvas välja Tallinna Juudi Gümnaasium[1]. Gümnaasiumi (Karu t. 16) hoone ehitati 1923. aastal tänu Juudi Usuühingu jõupingutustele ilma igasuguse kõrvalise abita, ühingu kogutud vahenditest. Tuleb vääriliselt hinnata juutide pingutusi, kes ei säästnud raha oma gümnaasiumi loomiseks. 1928. a. aga organiseeriti juudi lasteaed. Sama aasta 27. ja 28. mail toimus Eestimaa juudi õpetajate kongress, kus avaldati Eesti Vabariigi valitsusele tänu selle eest, et see võimaldas juutidel «arendada oma kultuuri vastavalt ajaloolisselt väljakujunenud traditsioonidele». Eestis tegutses tollal 4 juudi kooli — kaks Tallinnas (hiljem ainult Tallinna Juudi Gümnaasium), üks Tartus ja üks Valgas. Neis koolides laupäeviti tööd ei olnud, pühapäeviti seevastu küll. Tähtis osa oli Juudi Teaduse Abistamise Ühingul, mis moodustati Tartu Ülikooli juurde ja mille jõupingutuste tulemusena loodi filosoofiateaduskonda «Judaica» osakond, kus juudi rahvusest üliõpilased võisid õppida oma rahva ajalugu.

Tartus tekkisid juudi üliõpilaste korporatsioonid. Muuseas tuleb märkida, et juba 1884. a. organiseeriti üliõpilasühendus «Akadeemiline Ühing» (Akademisches Verein). Loodi juudi klubisid, organisatsioone, ühinguid jne. Tuleb tunnistada, et Eestimaa juutide väikesest arvust hoolimata oli nende ühiskondlik-kultuuriline elu väga elav.

Siiski tekkisid kultuurautonoomia organisatsiooni ette väga tõsised probleemid. Juudi kultuuriasutuste majanduslik olukord, eriti juudi koolides, oli raske: riiklikud subsiidiumid olid napid, mõned ei maksnud kultuurimakse õigel ajal ära, vahel tuli loota ka vabatahtlikele annetustele. Teine probleem oli rahvuskeele küsimus — jidiš või ivriit? Sellest sai «tüliõun» Kultuurinõukogus eneses; tekkis kaks parteid — «jidišistid» ja «hebreistid». Tallinna Juudi Gümnaasiumi loodi jidiši ja ivriidi õppekeelega paralleelklassid, mis muutis õpetamise keerulisemaks ja ka kallimaks. Aga kuidas ka polnud — lapsed õppisid oma keeles, said tundma oma rahva ajalugu ja kirjandust. Näiteks Pärnus, kus juudi kooli vähese juudi laste hulga tõttu polnud, organiseeriti nende jaoks eesti koolide juurde juudi keele, ajaloo ja kirjanduse tunnid. Selle tarvis oli Juudi Kuratooriumis Pärnus ka juudi õpetaja. 1936. a., kui tähistati Eesti juudi kultuurautonoomia 10. aastapäeva, õppis kolmes juudi koolis kokku umbes 300 juudi last. Oma juubelipöördumises märkis Kultuurivalitsuse esimees Grigori Eisenstadt, et Eestis tunnevad juudi vähemusrahvuse liikmed end vabariigi võrdväärsete kodanikena.

Juudi Kultuurivalitsus likvideeriti 28. juulil 1940. a. Sellest ajast peale õpivad Eestimaa juudi lapsed eesti või vene koolides.

[1] Arhiivis on andmeid selle kohta, et Tartus oli Juudi Ühingu juures alates 1906. aastast 4-klassiline kool ja Tallinnas 1913. aastast 3-klassiline kool.

JEVGENIA GURIN-LOOV

KOKKUPUUDE INIMMÕTTE AARETEGA

Juudi Kultuuri Seltsi kutsel viibib Tallinnas loengutsükliga Vanast Testamendist kui ajaloolis-kirjanduslikust mälestusmärgist tuntud Leningradi õpetlane, ajaloodoktor Ilja Selemovitš Šifman.

Pärast oktoobris toimunud esimest loengut kohtus meie korrespondent teadlasega ning esitas talle mõned küsimused.

— Paljudele kuulajatele oli uudiseks, et meie maal on olemas selline teaduseharu nagu piibliteadus. Rääkige palun lähemalt sellest orientalistika harust ning sellest, kuidas te ise selle teadusega tegelema hakkasite.

— Piibliteadusel on meie maal pikk traditsioon. Leningradis tegid selles vallas palju Igor Dolgopolov, Klavdia Starkova, Josif Amussin, Moskvas Aleksandra Eichenwald, Daugavpilsis Jochel Weinberg... On ka teisi tuntud teadlasi. Kuid kahjuks algas neljakümnendate aastate lõpus stalinliku režiimi tuntud aktsioonide tõttu selle teadusharu hääbumine.

Ise astusin ma 1948. aastal Leningradi Ülikooli ajaloo-filoloogiateaduskonda hebreistika erialale. Juba kooliposiina, sõja ajal, kõikide nende juudi rahva poolt läbi elatud genotsiidiõuduste ajel, tundsin ma ületamatut soovi teada saada võimalikult rohkem oma rahva ajaloost ning kultuurist. Kuid 1949. aastal, kui olin teisel kursusel, suleti kosmopolitismi vastu võitlemise ettekäändel assüroloogia ja hebreistika kateeder. Tuli ümber kvalifitseeruda antiikajaloole, kuid oma lemmikainega tegelemist ma ei jätnud. Tänini mäletan tänutundega oma õpetajaid, tõelisi, veel Peterburi-aegseid vene intelligente Ksenja Kolobovat ja Nikolai Zaleskit. Neile olen tänu võigu, et suutsin saada semitoloogia-alase ettevalmistuse. Pärast ülikooli töötasin kooliópetajana Kasahstanis. Mõne aasta pärast pöördusin tagasi Leningradi Idateaduste Instituuti.

Leningradis on praegu üks maailma parimaid vanaheebrea käsikirjade kollektsioone, mida säilitatakse Riiklikus Raamatukogus. Raamatukogu töötaja Semjon Jakerson koostas kaks neile vaimuvara väärtustele pühendatud raamatut. Sündis see kollektsioon rea aastate vältel, selles on ka materjale erakogudest, muu seas väga rikkalikust K. Feltkovitši kogust. Näib, et pärast seda, kui hitlerlased hävitasid väga palju vanaheebrea inkunaableid Kesk-Euroopas, on Leningradi kollektsioon suurim Euroopas. Maailmas võivad sellega võistelda ehk vaid Israelis Jeruusalemma Ülikooli kogud.

— Väga pikka aega valitses meil üldine kõikidesse Euroopa tsivilisatsioondesse Piibli ja religioosse teadvuse vahendusel jõudnud vaimuväärtuste eitus. Millegipärast nimetati seda ateismiks, ehkki sel pole midagi ühist tõeliselt teadusliku ateismiga. Kuidas te arvate, milliest me oleme ilma jäänud sellise suhtumise tõttu ajaloolis-kultuurilisse pärandisse?

— Meie ühiskond kaotas selmoel väga palju. Terve kihi Euroopa kultuuri ning võimaluse mõista palju nähtusi oma kultuuriski. Teame, et vene klassikalise kirjanduse mõistmine on mõeldamatu ilma orienteerumiseta piibliteekstides. Tundmata Piiblit ja evangeeliume, pole me võimelised tungima Dostojevski loomingu sügavustesse.

Kuid see pole veel kõik. Võideldes religioosse ideoloogiaga, võideldi meil ka nende moraalinormidega, mis traditsiooni põhjal kinnitusid palju sajandeid tagasi religioossete vormide kaudu. Jõudsime selleni, et halastusest, heategevusest on hakatud meil rääkima kui millestki kahtlasest, mis ei sobi kokku proletariaadi klassiteadvusega.

Nüüd oleme tasapisi tagasi pöördumas normaalsete inimlike ettekujutuste juurde kõlbelisest normist, inimliku ühiselu seadustest. Nii on Leningradis loodud ühing «Halastus». Uhesõnaga, oleme lõpuks mõistnud, kui mõttetu ja amoraalne on lahti ütelda neist vaimsetest väärtustest, mis on vastu pidanud meie tsivilisatsiooni kolme tuhande aasta pikkuses ajaloos.

Inimese vaimne maailm formeerus ka legendi kaudu. Muutus ta ettekujutus loodusest, sotsiaalsetest nähtustest. Kõik see kajastus mitmete sajandite vältel loodud Vanas Testamendis. Läheneme Vanale Testamendile kui kirjanduslikule mälestusmärgile, mis tekkis teatud keskkonnas teatud ajajärgul ning mis peegeldab nii või teisiti talle mõju avaldanud ühiskondlik-poliitilist elu.

— See intervjuu ilmub meie infolehe esimeses numbris. Nii-palju kui teada, esimeses selleaastes väljaandes Nõukogude Liidus. Millised oleksid teie saatesõnad?

— Tahaksin soovida infolehele kõike head selles õilsas ettevõtmises. Kõigile meile oli Juudi Kultuuri Seltsi sünd Eestis eraordselt rõõmsaks sündmuseks. Arvan, et Seltsi tegevusel on suur tähendus mitte ainult Eestile, vaid ka kõikidele nõukogude juutidele — see annab kindlustunde selles, et juudi kultuur säilib ning areneb normaalsetes tingimustes.

I. ŠIFMAN. F. Kljutšiku foto

Vladimir Iljitš Lenin rääkis sellest, et leht peab olema mitte ainult kollektiivne agitaator, kollektiivne propagandist, vaid ka kollektiivne organisaator. Saada kollektiivseks organisaatoriks, kindlalt täita oma õilsat missiooni — seda tahan ma soovida uuele infolehele.

VESTLES BORIS TUCH

USKUMATU, KUID TÕSI

Uskumatu, kuid tõsi. Esimest korda H. Pöögelmanni nimeline elektrotehnikã tehase 30-aastases ajaloos toimus Juudi Kultuuri Seltsi egiidi all puhkeõhtu tehase töötajaile ja nende perekondadele. Milleks on võimeline oma initsiatiiv, juudi naiste kuldsed käed ja seltsi aktiivne toetus? Selles võisid veenduda 5. novembril Vene tänaval asuvas mugavas keldriruumis toimunud õhtust osavõtnud.

Korraldajad püüdsid luua sundimatu õhkkonna. Pole ju juudi südamele palju vaja, et kas või korrakski vabaneda visalt külgepoogitavast solvatu kompleksist. Menorah (7-harulise küünlajala) hubane valgus, koos traditsioonilistе juudi söökidega, muusika ja laulud, mida mõned esmakordselt kuulsid, aga mis südame kiiremini lööma sundisid, näitus, kus aukohal oli meie rahva kõige kallim RAAMAT. Lisaks veel sõbralikud naeratused, tavapärased küsimused («kuidas teie lapsel läheb?», «kuidas teie tütrel koolis läheb?»), traditsioonilised vastused («ärge ära sõnuge»), kohustuslikud anekdoodid endast ning naljakad lood teistest. Selline oli õhtu taust. Eeskava aga oli huvitav ja kirju. Kontsert ei jätnud kedagi ükskõikseks. Mind liigutas eriti «Kol-Nidra», mille esitasid E. Lazikin viiulil ja E. Gelman orelil. Tormiliselt võeti vastu seltsi ansambli (B. ja A. Manoimid, E. Celman, O. Pustõlnik) etteaste. Manoimi perekonna vanema generatsiooni jutustus sõidust Iisraeli, mida illustreerisid slaidid ja brošüürid, tekitas määratut huvi ning kutsus esile palju küsimusi. Õhtut lõpetanud viktoriinist said aga paljud teada rohkesti huvitavaid fakte meie rahva ajaloost ning kultuurist.

«Millal me uuesti koguneme?» — see küsimus kõlas õhtu jooksul mitmeid kordi. Tähendab, algus on tehtud, ja ilmselt edukas. Jääb veel loota, et seda ideed teostavad ka teised.

G. GRAMBERG

Juudi Kultuuri Seltsi juures asuv tutvumisteenistuse KOOPERATIIV «MAZL TOV» aitab teil leida sobivat elukaaslast, kui teatate endast aadressil Tallinn, 200090 postkast Nr. 3078 või Tallinn, 200039 postkast Nr. 5435.

JKS teostab tälendava vastuvõtu laste laulukoori. Kuni 10-aastaseid lapsi oodatakse igal kolmapäeval kell 18.00 Lai tn. 13. Laulukoori juhataja on Olga Pustõlnik.

Te võite toetada Juudi Kultuuri Seltsi, kandes raha üle seltsi arveldusarvele Nr. 1700584. Elamu- ja Sotsiaalpangas.

Juudi Kultuuri Seltsi infolehte «HASACHAR» võite te osta Muinsuskaitse Seltsi ettevõtte «Agu» müügipunktist Raekoja platsil.

Toimetaja G. Pajenson.

MEIE AADRESS: 200036 Tallinn postkast nr. 2385. tel. neljapäeviti kella 16—18 60 13 53. Trükikoda «Punane Täht». Tellimus nr. 1730. Tiraaž 300. Hind 30 kop.